

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Ілюха Л. М., Ілюха О. В., Петренко Ю. О.

ВСТУП

Сучасна система освіти перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених як глобальними викликами (цифровізація, академічна мобільність, конкуренція на ринку праці), так і локальними проблемами (зміни законодавства, війна, вимушена міграція, нерівність доступу до ресурсів). Вища освіта є фундаментом для підготовки компетентних фахівців, здатних критично мислити, генерувати нові ідеї та приймати відповідальні рішення. У цих умовах особливої ваги набуває питання академічної доброчесності – комплексу етичних норм, правил і практик, які гарантують, що процес навчання, викладання та наукових досліджень відбувається чесно, прозоро та відповідально.

Академічна доброчесність є не лише моральною категорією, а й ключовим індикатором якості освіти, від якого залежить довіра суспільства до дипломів, кваліфікацій та наукових результатів. Без неї неможливо забезпечити сталий розвиток освіти, адже порушення цих принципів призводить до знецінення результатів навчання, зниження конкурентоспроможності випускників і підризу авторитету освітніх установ. Академічна доброчесність виступає не просто як етична норма, а як ключовий елемент, що гарантує якість освіти, вона є основою довіри до навчальних закладів та їхніх випускників^{1 2 3}.

1. Виникнення передумов проблеми та формулювання проблеми

У сучасному світі, де доступ до інформації стає дедалі простішим, а технології стирають межі між джерелами знань, академічна доброчесність є морально-етичним компасом, який визначає напрямок

¹ Люта О., Дейнека О., Артюхова Н., Гриценко, Л., Дахер, К. Академічна доброчесність як визначальний чинник забезпечення якості вищої освіти. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 2025. № 1(55), С. 96–105. <https://doi.org/10.55643/ser.1.55.2025.599>

² Сивоус І. В., Гачак-Величко Л. А. Академічна доброчесність як важливий елемент системи підвищення якості освіти. *Академічні візії*. 2025. № 43. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15556591>

³ Овчаренко О.А., Васильєва Н.О., Дрозд Л.В., Ілюха Л.М. Особливості дотримання принципів академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»)*. 2025. № 1(47). С. 817–833. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/issue/view/317>

розвитку освітньої та наукової діяльності, формуючи довіру до результатів досліджень та оцінювання. На жаль, такі явища, як плагіат, списування та фальсифікація, підривають цю довіру, знецінюючи працю викладачів і студентів та ставлячи під сумнів якість здобутих знань. Політика академічної доброчесності є ключовим інструментом для підвищення ефективності освітнього процесу, адже вона стимулює виникнення нових підходів до викладання та навчання, що ґрунтуються на корпоративній етиці та інформаційній грамотності. Чітке розуміння відповідальності за порушення академічної етики з боку викладачів і студентів безпосередньо покращує якість вищої освіти в Україні. Це сприяє формуванню системи цінностей, де гідність і чесність є основоположними⁴.

Ідея академічної доброчесності як окремої цінності в освіті сформувалася на перетині двох процесів: розвиток академічної культури у світових університетах, де ще з XIX ст. формувалися традиції чесного оцінювання, авторського права та етичного ведення наукових досліджень та масове розширення доступу до освіти у другій половині XX ст., що супроводжувалося новими викликами – зростанням обсягів навчальної та наукової роботи, конкуренцією за ресурси, появою комерційних форм навчання та, згодом, впливом цифрових технологій.

В Україні передумови проблеми посилилися у 1990-х роках, коли відбувався швидкий перехід від радянської системи освіти до нових стандартів, з'явилися ринкові механізми у сфері освіти, що іноді стимулювали формальний підхід до результатів навчання, бракувало нормативних документів та інституційних механізмів, які б регулювали академічну етику.

Початок XXI ст. і стрімкий розвиток Інтернету створили нові ризики: легкість копіювання текстів і робіт без належного цитування, використання готових базових робіт замість самостійного виконання завдань, поява «ринку» сумнівних послуг (купівля курсових, дипломних, наукових статей).

Отже, проблема академічної доброчесності стала особливо гострою через неоднакове розуміння цієї категорії учасниками освітнього процесу, відсутність єдиної культури оцінювання та належних санкцій за порушення та високий рівень академічних зловживань, що призводить до втрати довіри до дипломів і наукових результатів.

⁴ Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № (32). С. 31–42. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-31-42>

Тому питання академічної доброчесності є надзвичайно актуальним, адже від її дотримання залежить не лише репутація освітніх закладів, а й майбутнє суспільства, здатного виховувати відповідальних, чесних та компетентних фахівців і громадян.

2. Визначення академічної доброчесності та принципи, якими керуються учасники освітнього процесу

Останніми роками академічна спільнота почала приділяти більше уваги питанню академічної доброчесності, що є однією з ключових складових внутрішньої системи забезпечення якості у закладах вищої освіти. Ця необхідність виникла у відповідь на численні порушення етичних норм у процесі навчання та наукової діяльності. Концепцію «академічної доброчесності» було запроваджено для того, щоб відновити взаємну довіру до результатів навчання та наукових досягнень.

Академічна доброчесність – це ключова етична цінність, що визначає правила та принципи поведінки всіх учасників освітнього та наукового процесу. Академічна доброчесність включає етичні стандарти та поведінку в академічних колах. Вона складається з чесності, ввічливості щодо інтелектуальної власності, моральних та етичних стандартів, а також норм професійної поведінки⁵. Крім того, академічна доброчесність – це колективна діяльність студентів та викладачів; неможливо досягти академічної доброчесності індивідуально.

Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року (стаття 42) визначає академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів і правил, встановлених законом, які повинні керувати учасниками освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення впевненості в результатах навчання та/або наукових (творчих) досягненнях»⁶.

Європейська мережа академічної доброчесності (ENAI) розробила глосарій академічної доброчесності, який складається з 212 слів. Ширше пояснення академічної доброчесності включає «дотримання етичних та професійних принципів, стандартів, практик та послідовної системи цінностей, що слугує керівництвом для прийняття рішень та вжиття заходів в освіті, дослідженнях та науковій роботі»⁷.

⁵ Șercan E., Voicu B. Patterns of Academic Integrity Definitions among BA Romanian Students. *The Impact of Rising Enrolments. Revista de Cercetare și Interventie Sociala*. 2022. № 78, P. 87–106. DOI: 10.33788/rcis.78.6

⁶ Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. № 38-39 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁷ Tauginienė L., Gaižauskaitė I., Glendinning I., Kravjar J., Ojsteršek M., Ribeiro L., Odiņeca T., Marino F., Cosentino M., Sivasubramaniam S., Foltýnek T. Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G [online]: revised version, October 2018. DOI: 10.13140/RG.2.2.34997.37608

Центр академічної доброчесності (CAI) визначає її як «дотримання шести фундаментальних цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та мужності, якими повинні керуватися викладачі, дослідники та студенти в академічній практиці під час виконання освітніх та дослідницьких завдань»⁸.

Отже, академічна доброчесність це ключовий принцип, що пронизує весь освітній і науковий процес. Вона вимагає чесного й етичного ставлення до інформації та чужих ідей, щоб на їхній основі створювати власні наукові здобутки. Це основа для відкритого та чесного академічного діалогу⁹.

Основними принципами академічної доброчесності є: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність.

Чесність (Honesty) є фундаментом доброчесності. Це принцип, що вимагає правдивості у всіх аспектах навчання та досліджень. Чесність гарантує, що оцінювання знань є об'єктивним, а результати наукових досліджень – достовірними. Вона запобігає шахрайству, плагіату та іншим формам академічної недоброчесності. Чесність є фундаментальною основою моральних стандартів. Вона є частиною ширшого поняття доброчесності, яке включає також принципи допомоги іншим і підтримки справедливості. Академічна доброчесність переносить ці ідеали в освітнє середовище. Вона вимагає від усіх учасників процесу не тільки чесності в навчанні та науковій роботі, а й усвідомлення своєї відповідальності перед суспільством. Це принцип, що ґрунтується на діях, а не на словах. Він означає, що всі учасники наукового процесу вільно діляться своїми думками та ідеями, не боячись критики. У сфері освіти це виявляється у чітких і прозорих вимогах до студентських робіт та чесному, об'єктивному їх оцінюванні. Цей комплексний підхід будує довіру, зміцнює відносини та сприяє етичному розвитку як окремої людини, так і суспільства в цілому^{10 11}.

Довіра (Trust) виникає, коли всі учасники освітнього процесу впевнені в чесності один одного. Це двосторонній процес: студенти довіряють викладачам, що вони об'єктивно оцінюють їхні знання, а

⁸ Guerrero J. Preserving Academic Integrity in Universities Goes Beyond the Classroom. October 27, 2024. URL: https://academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sd/news_article/574649/_PARENT/layout_interior/false

⁹ Surnina-Dalekorey O. Academic integrity: peculiarities of popularization in Ukrainian universities. *Spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in the XXI century*. 2025. № 7. С. 160–164. DOI: <https://doi.org/10.58962/2708-4809.SIUTY.2025.24>

¹⁰ Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

¹¹ Рижко О. Поняття, види, класифікації плагіату. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2016. № 8. С. 134–150. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbivys_2016_8_12

викладачі – студентам, що вони самостійно виконують завдання. Довіра створює сприятливе середовище для співпраці, вільного обміну ідеями та ефективного навчання. Без неї система освіти перетворюється на постійний контроль, що руйнує мотивацію до навчання.

Справедливість (Fairness) означає, що всі учасники освітнього процесу мають рівні можливості та до них застосовуються однакові стандарти. Це включає об'єктивне оцінювання, прозорість правил та однакове ставлення до всіх. Educational equity – це надання учням із соціально незахищених верств, з інвалідністю та іншими групами, що традиційно зазнають утисків, індивідуально необхідних інструментів і підтримки. В даному випадку це означає не «однакове» ставлення до всіх, а адресну допомогу, що відповідає їхнім потребам¹². Справедливість унеможливує упередженість і фаворитизм, забезпе-чуючи, що успіх залежить від власних зусиль, а не від інших чинників¹³.

Повага (Respect) – це визнання прав, почуттів та інтелектуальної власності інших. У контексті академічної доброчесності це означає належне цитування джерел, повагу до чужих ідей та дотримання правил етичної поведінки. Повага є ключовою для розвитку культури інтелектуальної власності. Вона визнає цінність праці інших людей і сприяє створенню середовища, де кожен відчуває себе захищеним. У освітньому середовищі повага створює позитивну й інклюзивну атмосферу, сприяє довірі та співпраці між студентами й педагогами. Однак, повагу необхідно обмежувати, наприклад, не слід поважати переконання, думки, способі життя чи практики, які підривають або порушують гідність та права інших людей.

Відповідальність (Responsibility) означає готовність визнавати наслідки своїх дій. Учасники освітнього процесу відповідальні за дотримання академічних правил. Відповідальність є основою для саморозвитку та особистісного зростання. Вона формує усвідомлення того, що кожен несе відповідальність за власне навчання та внесок у наукове співтовариство.

Ці п'ять принципів взаємопов'язані та в сукупності формують основу для системи академічної доброчесності. Вони не лише регулюють поведінку, а й сприяють розвитку критичного мислення, чесності та професійної етики.

¹² Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 480 с.

¹³ Сивоус І.В., Гачак-Величко Л.А. Академічна доброчесність як важливий елемент системи підвищення якості освіти. *Академічні візії*. 2025. № 43. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15556591>

3. Виклики та форми порушень академічної доброчесності

Академічна доброчесність – це фундамент, на якому будується якісна освіта та наука. Вона передбачає чесність, довіру, справедливість, повагу та відповідальність. Однак, сучасний освітній простір, особливо в умовах цифровізації та глобалізації, зіштовхується з низкою викликів, що створюють ризики порушення академічної доброчесності. Ці виклики мають як зовнішній, так і внутрішній характер. Основними такими викликами є:

- Цифрове середовище та доступність інформації, тобто легкий доступ до готових робіт, статей і досліджень без належного посилання, використання онлайн-сервісів для автоматизованого написання текстів без глибокого опрацювання матеріалу. Інтернет-ресурси, «банки готових робіт», сервіси написання есе на замовлення – усе це створює сприятливе середовище для недоброчесних дій.

- Високий рівень навчального навантаження та часові обмеження призводять до того, що здобувачі освіти намагаючись швидко виконати завдання, іноді вдаються до нечесних способів, а викладачі через брак часу можуть формально перевіряти роботи, не виявляючи порушень. Недосконалість освітньої системи, відсутність чітких правил і механізмів контролю, а також недостатня увага до формування культури доброчесності є серйозними перешкодами.

- Комерціалізація освіти призвела до появи ринку платних «послуг» з виконання наукових і навчальних робіт, що в свою чергу привело до конфлікту інтересів між кількістю дипломів і реальною якістю знань.

- Недостатня культура академічної етики, а саме низький рівень обізнаності щодо правил цитування та авторського права і відсутність навичок академічного письма у студентів та молодих науковців. Зниження рівня моральних цінностей у суспільстві та відсутність розуміння важливості чесності в науковій та освітній діяльності.

- Вплив зовнішніх обставин таких як війна, економічна нестабільність, міграція призводять до зниження мотивації та пріоритетності академічних цінностей. Високий рівень конкуренції на ринку праці, тиск з боку батьків та суспільства, прагнення отримати диплом «будь-якою ціною» – усе це спонукає студентів і вчених до порушень.

Порушення академічної доброчесності можуть проявлятися в різних формах. Часто академічна доброчесність у широкого загалу асоціюється з плагіатом

Плагіат є одним із найсерйозніших порушень академічної доброчесності. Плагіат, тобто видача чужої роботи за свою, майже напевно існує з часів появи мистецтва та писемності. Це умисне або неумисне присвоєння чужих ідей, текстів, результатів досліджень

або інших творів без належного зазначення джерела. По суті, це інтелектуальна крадіжка, яка підриває довіру до автора, наукового співтовариства та всієї системи освіти. Плагіат знецінює оригінальну працю та перешкоджає розвитку навичок самостійного мислення¹⁴.

Щоб ефективно боротися з плагіатом, важливо розуміти його різні форми, серед яких розрізняють: прямий плагіат, мозаїчний плагіат та самоплагіат.

«Плагіат – це відтворення або привласнення чужої роботи без посилання на джерело; видавання чужої роботи за власну»^{15 16}.

Прямий плагіат – найочевидніший і найбільш грубий вид плагіату, це оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження. Він полягає в дослівному копіюванні чужого тексту без використання лапок і посилання на автора. Наприклад, коли студент вирізає абзац з інтернет-статті та вставляє його у свою роботу, видаючи за власну думку. Це вважається серйозним порушенням, оскільки автор повністю ігнорує права оригінального джерела.

Мозаїчний плагіат (або плагіат «латка») є більш підступним. Він виникає, коли людина змішує чужі фрази з власними словами, але не оформлює це як цитату і не вказує джерело. Автор може змінювати порядок слів, замінювати деякі синонімами, але основна структура та ідея залишаються незмінними. Такий плагіат часто важче виявити, але він також є серйозним порушенням, оскільки оригінальна ідея все одно належить автору роботи.

Самоплагіат – це повторне використання власних раніше опублікованих робіт або їх частин без належного посилання. Це може здаватися нешкідливим, адже ідеї належать самому автору. Однак, це порушує принципи наукової новизни та академічної чесності. Наукова спільнота очікує, що кожна нова робота буде містити оригінальний внесок. Крім того, використання однієї і тієї ж роботи для отримання оцінок з різних курсів або публікацій у різних виданнях вважається неетичним і вводить в оману читачів та викладачів. Однак, логічним є оперування не терміном «самоплагіат», а новою категорією, яку запропонувала Г. Ульянова, – «авторське дублювання наукових результатів»¹⁵.

¹⁴ Greenberger S., Holbeck R., Steele J., Dyer T. Plagiarism Due to Misunderstanding: Online Instructor Perceptions. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. 2016 № 16(6), P. 72–84. <https://doi.org/10.14434/josotl.v16i6.20062>

¹⁵ Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юридичних наук : спец. 12.00.03. Одеса, 2015. 445 с. [Електронний ресурс]. <https://dspace.onua.edu.ua/items/73bbb48b-908e-4c4a-b45d-78942495b3ce>

Розуміння цих видів плагіату допомагає не лише їх уникати, але й усвідомлювати важливість належного цитування та поваги до інтелектуальної власності.

Існують інші, не менш серйозні, порушення академічної доброчесності, які, подібно до плагіату, підривають освітні та наукові стандарти: списування та хабарництво. Ці порушення безпосередньо впливають на об'єктивність оцінювання. Списування під час іспитів чи контрольних робіт, використання шпаргалок або електронних пристроїв є прямим порушенням чесності¹⁶. Хабарництво, у свою чергу, є ще більш грубим порушенням, що перетворює освітній процес з інструменту для здобуття знань на корупційну схему. Це підриває оцінювання, оскільки оцінка перестає відображати реальний рівень знань і навичок студента. Студент, який списує або платить за оцінку, отримує незаслужену перевагу над тим, хто навчається чесно. Це створює атмосферу несправедливості та знецінює сам процес навчання, підриваючи довіру до системи освіти в цілому. Зрештою, це формує у майбутніх фахівців звичку досягати цілей не завдяки, а в обхід правил.

Також порушенням академічної доброчесності є фальсифікація даних. Фальсифікація даних – це свідоме маніпулювання результатами досліджень, фабрикація даних або уникнення публікації результатів, які не відповідають очікуванням дослідника. В Законі України «Про освіту» фабрикація визначена як «вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях», а фальсифікація як «свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень». Це порушення є особливо небезпечним у науковій сфері, адже наука базується на довірі та можливості перевірки результатів. Коли дослідник фальсифікує дані, він вводить в оману наукове співтовариство, що може призвести до серйозних наслідків. Наприклад, сфальсифіковані результати медичних досліджень можуть призвести до розробки неефективних або небезпечних ліків. Це підриває основи наукової методології та перешкоджає справжньому прогресу. Фальсифікація даних – це не просто обман, це загроза суспільному добробуту^{17 18}.

¹⁶ Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*, Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2016. № 37. С. 234–240. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKKhISD_2016_37_36

¹⁷ Новіков Д. О. Юридичне розуміння фабрикації та фальсифікації як форм порушення академічної доброчесності / Д. О. Новіков, А. О. Поляков // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Серія Право. 2021. Вип. 33. С. 112–120. <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26466>

Ці порушення демонструють, що академічна доброчесність – це не лише про правила оформлення робіт, а про базові етичні стандарти, які повинні керувати кожним учасником освітнього та наукового процесу.

Боротьба з порушеннями академічної доброчесності – це комплексний процес, яке потребує системного підходу та співпраці всіх учасників освітнього процесу, як з боку адміністрації навчальних закладів, так і з боку викладачів, студентів і науковців. Важливо не лише впроваджувати суворі санкції, а й формувати культуру чесності, відповідальності та поваги. Це сприятиме створенню здорового освітнього та наукового середовища, де цінуються знання та оригінальні ідеї.

4. Роль освітніх установ у формуванні культури доброчесності

Освітні установи мають відповідальність не лише за надання знань, а й за виховання етично свідомих фахівців. Першим і найважливішим кроком у цьому напрямку є розробка та впровадження чітких політик.

Кодекс академічної доброчесності – це основний документ, який визначає правила поведінки для всіх учасників освітнього процесу: студентів, викладачів та адміністрації. Цей кодекс має бути доступним, зрозумілим і обов'язковим для всіх. Кодекс академічної доброчесності повинен чітко визначати етичні норми поведінки в науковій та освітній сферах. У ньому мають бути прописані процедури й інструменти для запобігання та протидії академічній недоброчесності у закладах вищої освіти. Основними елементами такого кодексу мають бути визначення термінів, тобто точне роз'яснення, що таке плагіат, списування, фальсифікація та інші види порушень; чітке визначення відповідальності кожного учасника; процедура розгляду порушень, а саме опис механізму, як виявляти порушення, розслідувати їх та застосовувати санкції¹⁹.

Наявність такого кодексу не лише встановлює правила, а й створює прозору та справедливую систему. Коли правила відомі заздалегідь, учасники освітнього процесу розуміють наслідки своїх дій, а в разі порушення – процедура їх розгляду не викликає сумнівів щодо упередженості.

Кодекс втрачає свою силу, якщо про нього ніхто не знає. Тому освітні заклади повинні активно інформувати про нього. Це можна робити через розміщення кодексу на офіційному сайті, проведення

¹⁸ Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

¹⁹ Коваленко К. Чесність, доброчесність, академічна доброчесність: співвідношення понять у науковому та законодавчому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 76, том 1. С. 283–289. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-1-44>

вступних лекцій та тренінгів для першокурсників, включення положень кодексу в навчальні програми²⁰.

Таким чином, розробка та впровадження кодексів академічної доброчесності є фундаментальним кроком для побудови культури, де чесність і повага до інтелектуальної власності є не просто формальними вимогами, а внутрішніми переконаннями.

Окрім створення чітких правил, освітні установи мають активно навчати своїх студентів і викладачів, як дотримуватися цих правил. Недостатньо просто заборонити плагіат; важливо показати, як його уникнути та чому це важливо.

Ефективна стратегія полягає у проведенні обов'язкових вступних лекцій та семінарів для першокурсників. На цих заняттях слід детально пояснювати методи правильного цитування, студентів необхідно навчити, як правильно оформлювати посилання на використані джерела. Це включає різні стилі цитування, наприклад, APA, MLA або ДСТУ, а також правила оформлення цитат, парафраз та бібліографічних списків²¹.

Пояснювати правила написання наукових робіт: структури та вимог до наукових текстів, включно з етичними нормами. Це допомагає студентам зрозуміти, що наукова робота – це не просто текст, а результат чесного інтелектуального пошуку. Важливо, також, чітко інформувати про санкції, які можуть бути застосовані в разі порушення правил, що підкреслює серйозність проблеми.

Такий підхід дозволяє перетворити академічну доброчесність із формальної вимоги на усвідомлену практику. Замість того, щоб просто боятися покарання, студенти починають розуміти цінність самостійної роботи, поваги до інтелектуальної власності та відповідальності за свої дії. Це, своєю чергою, формує у них не лише професійні, а й особистісні якості, які є ключовими для успіху в будь-якій сфері.

Сучасні технології відіграють важливу роль у підтримці академічної доброчесності. Одним із найефективніших інструментів є спеціалізовані системи перевірки на плагіат, такі як Unicheck, Turnitin, StrikePlagiarism або інші. Ці програми не лише виявляють випадки плагіату, а й сприяють формуванню чесної освітньої культури. Ці системи аналізують текст роботи та порівнюють його з мільйонами джерел в інтернеті, базами даних наукових статей та іншими

²⁰ Бахрушин В., Ніколаєв С. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. 2019. URL: [Methods_2019 Final.pdf](#) – Google Диск.

²¹ Суліма Ю., Деніжна С. Академічна доброчесність: етичне та правове регулювання в університетській спільноті. *Міжнародний науковий журнал університетів та лідерства*. 2020. № 10. С. 120–141. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-120-141>

студентськими роботами. У результаті вони генерують звіт, який показує відсоток текстових збігів і посилається на потенційні джерела.

Ці системи можуть використовуватися не лише для покарання, а й для навчання. Студенти можуть перевіряти свої чернетки, щоб навчитися правильно цитувати та перефразувати матеріал. Це допомагає їм усвідомити, що саме вважається плагіатом, і як його уникнути. Якщо студент знає, що його роботу перевіряють, це мотивує його працювати чесно. Системи перевірки на плагіат значно спрощують роботу викладачів, допомагаючи їм швидко ідентифікувати потенційні порушення і зосередитися на якості змісту роботи, а не на пошуку збігів у тексті²².

Запровадження електронних журналів оцінювання для прозорості виставлення балів, використання платформ для проведення тестувань з функцією випадкової генерації завдань робить процес оцінювання прозорим.

Необхідно створювати умови для доступу до якісних джерел та наукових баз даних, заохочувати до самостійних досліджень і проєктної роботи, при цьому надавати гнучкі терміни виконання завдань у випадках, коли тиск часу може стати причиною порушення правил.

Таким чином, технології стають не лише інструментом контролю, а й потужним союзником у процесі навчання, що допомагає формувати чесну, відповідальну та етичну академічну спільноту.

Не слід забувати і про підвищення відповідальності викладачів у забезпеченні академічної доброчесності. Для перевірки якості студентських робіт застосовувати проведення внутрішніх аудитів, заборона на формальне рецензування та вимога до детальних відгуків щодо робіт.

5. Академічна доброчесність в українському контексті

В Україні академічна доброчесність закріплена на законодавчому рівні завдяки Закону України «Про освіту» (2017) та в «Концепції академічної доброчесності», розробленій Міністерством освіти і науки. Ці документи вперше чітко визначили, що дотримання академічної доброчесності є обов'язковим принципом для всіх учасників освітнього процесу.

Закон України «Про освіту» дає визначення академічної доброчесності як сукупності етичних принципів та встановлених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності.

²² Куліш А., Дуліба Є., Миргород-Карпова В, Аврамова О. «Академічна доброчесність» в Україні: місце в освітньому процесі та законодавче регулювання. *Наукові записки*. 2022. № 12. Серія : *Право*. С. 258–265. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-12-258-265>

Законом також передбачено відповідальність за порушення, зокрема за плагіат, списування, фальсифікацію, хабарництво, за ці порушення може бути застосована академічна відповідальність, наприклад, відмова в присудженні ступеня вищої освіти чи позбавлення права брати участь у наукових конкурсах.

Українські заклади вищої освіти активно впроваджують механізми для боротьби з академічним шахрайством. Більшість університетів розробили та ухвалили власні кодекси, які деталізують загальні положення закону та встановлюють конкретні правила для своїх студентів і викладачів. Університети закупають ліцензії на програмне забезпечення, як-от Unicheck, StrikePlagiarism, для перевірки студентських робіт. Це допомагає викладачам об'єктивно оцінювати роботи та надавати студентам зворотний зв'язок. Проводяться лекції, тренінги та семінари для студентів, присвячені культурі цитування, правилам написання наукових робіт з використанням штучного інтелекту та етиці досліджень^{23 24}.

Ці ініціативи свідчать про те, що Україна рухається в напрямку побудови освітньої системи, де чесність, відповідальність та повага до інтелектуальної власності є ключовими цінностями. Академічна доброчесність в українському контексті є складним і багатограним явищем, яке вимагає не лише нормативного закріплення, а й активної культури, освітніх ініціатив, технологічних рішень і суспільної підтримки. Тільки комплексний підхід допоможе Україні сформувати прозору, якісну та конкурентоздатну освітню систему, що відповідатиме міжнародним стандартам і буде відповіддю на сучасні виклики.

ВИСНОВКИ

Боротьба за академічну доброчесність – це не лише подолання плагіату та інших порушень. Справжнє завдання полягає у формуванні нової, чесної спільноти, яка має стати рушійною силою, що стимулюватиме все освітнє середовище до усвідомлення важливості доброчесності для успішного розвитку та забезпечення якості вищої освіти.

Академічна доброчесність – це ключовий морально-етичний показник, який визначає подальше покращення якості вищої освіти. Завдяки їй учасники освітнього процесу стають більш відкритими до нових цінностей, принципів і суспільних стандартів. Основними цінностями, що забезпечують якість вищої освіти, повинні стати

²³ Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*, 2020. № 24, С. 122–128. <https://doi.org/10.35774/rainpsu2019.24.122>

²⁴ Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 січня – 9 березня 2025 року. – Львів – Торунь : LihaPres, 2025. 208 с.

чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність. Якість вищої освіти та наукових досліджень безпосередньо залежить від цих цінностей. Якість вищої освіти та академічна доброчесність – це два нерозривно пов'язані поняття, що є основою для розвитку суспільства. Без дотримання принципів доброчесності, якісна освіта просто неможлива.

Академічна доброчесність не лише гарантує якісну освіту, а й формує свідомих, відповідальних та кваліфікованих фахівців, які будуть розбудовувати суспільство на засадах чесності та довіри. Академічна доброчесність не просто збірник формальних правил, а справжня етична та інтелектуальна основа, що визначає якість освіти та майбутнє суспільства. Її порушення, такі як плагіат, списування та фальсифікація, – це не дрібні проступки, а руйнівні дії, які підривають довіру до системи освіти і науки. Вони призводять до знецінення знань, зниження кваліфікації фахівців та гальмування наукового прогресу.

Ефективна боротьба з цими порушеннями вимагає комплексного підходу. Недостатньо просто запровадити суворі покарання, набагато важливіше формувати культуру доброчесності, починаючи з перших років навчання, а це означає виховання поваги до інтелектуальної праці, заохочення самостійного мислення та відповідальності за власні дії.

Зрештою, інвестиції в академічну доброчесність – це інвестиції в майбутнє суспільства. Лише чесна і відкрита освітня та наукова система може виховати покоління відповідальних, компетентних та етичних фахівців, які зможуть вирішувати складні виклики та будувати процвітаючу державу. Це шлях до суспільства, де цінуються знання, довіра та повага.

АНОТАЦІЯ

Академічна доброчесність сьогодні розглядається як ключовий елемент, що формує якість освіти і це не лише понятійний ідейний фундамент, але й чітко закріплена законодавством і практиками норма. Водночас, рівень академічної доброчесності відіграє вирішальну роль у формуванні якості освіти, слугуючи її надійною основою та ефективним інструментом забезпечення стандартів вищої освіти.

Академічна доброчесність – це сукупність принципів і цінностей, що визначають чесну та етичну поведінку всіх учасників освітнього та наукового процесу: студентів, викладачів і адміністрації. Вона передбачає повагу до інтелектуальної власності й уникнення плагіату. Кожна наукова робота має відповідати встановленим критеріям: правильній структурі та оформленню. Водночас ключовим аспектом є унікальність і оригінальність авторського дослідження.

У цій статті детально розглядається концепція академічної доброчесності: її визначення, переваги дотримання, можливі проблеми та стратегії для її зміцнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Люта О., Дейнека О., Артюхова Н., Гриценко, Л., Дахер, К. Академічна доброчесність як визначальний чинник забезпечення якості вищої освіти. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 2025. № 1(55), С. 96–105. <https://doi.org/10.55643/ser.1.55.2025.599>

2. Сивоус І. В., Гачак-Величко Л. А. Академічна доброчесність як важливий елемент системи підвищення якості освіти. *Академічні візії*. 2025. № 43. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15556591>

3. Овчаренко О.А., Васильєва Н.О., Дрозд Л.В., Ілюха Л.М. Особливості дотримання принципів академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»)* 2025. № 1(47). С. 817–833 <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/issue/view/317>

4. Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № (32). С. 31–42. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-31-42>

5. Şercan E., Voicu B. Patterns of Academic Integrity Definitions among BA Romanian Students. *The Impact of Rising Enrolments. Revista de Cercetare si Interventie Sociala*. 2022. № 78, P. 87–106. DOI: 10.33788/rcis.78.6

6. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. № 38-39 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Tauginienė L., Gaizauskaitė I., Glendinning I., Kravjar J., Ojsteršek M., Ribeiro L., Odiņeca T., Marino F., Cosentino M., Sivasubramaniam S., Foltýnek T. Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G [online]: revised version, October 2018. DOI: 10.13140/RG.2.2.34997.37608

8. Guerrero J. Preserving Academic Integrity in Universities Goes Beyond the Classroom. October 27, 2024. URL: https://academicintegrity.org/aw/ICAI/pt/sd/news_article/574649/_PARENT/layout_interior/false

9. Surnina-Dalekorey O. Academic integrity: peculiarities of popularization in Ukrainian universities. *Spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in the XXI century*. 2025. № 7. С. 160–164. DOI: <https://doi.org/10.58962/2708-4809.SIUTY.2025.24>

10. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

11. Рижко О. Поняття, види, класифікації плагіату *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка*. 2016. № 8. С. 134–150. http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbivys_2016_8_12
12. Левкулич В.В. Справедливість як соціокультурний феномен: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 480 с.
13. Сивоус І.В., Гачак-Величко Л.А. Академічна доброчесність як важливий елемент системи підвищення якості освіти. *Академічні візії* 2025. № 43. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15556591>
14. Greenberger S., Holbeck R., Steele J., Dyer T. Plagiarism Due to Misunderstanding: Online Instructor Perceptions. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. 2016 № 16(6), P. 72–84. <https://doi.org/10.14434/josotl.v16i6.20062>
15. Ульянова Г. О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юридичних наук : спец. 12.00.03. Одеса, 2015. 445 с. [Електронний ресурс]. <https://dspace.onua.edu.ua/items/73bbb48b-908e-4c4a-b45d-78942495b3ce>
16. Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2016. № 37. С. 234–240. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKKhISD_2016_37_36
17. Новіков Д. О., Поляков А. О. Юридичне розуміння фабрикації та фальсифікації як форм порушення академічної доброчесності. *Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Серія Право*. 2021. Вип. 33. С. 112–120. <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26466>
18. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 № 1/9-650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
19. Коваленко К. Чесність, доброчесність, академічна доброчесність: співвідношення понять у науковому та законодавчому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 76, том 1. С. 283–289. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/76-1-44>
20. Бахрушин В., Ніколаєв Є. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. 2019. URL: [Methods_2019 Final.pdf](#) – Google Диск
21. Суліма Ю., Деніжна С. Академічна доброчесність: етичне та правове регулювання в університетській спільноті. *Міжнародний науковий журнал університетів та лідерства*. 2020. № 10. С. 120–141. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-120-141>

22. Куліш А., Дуліба Є., Миргород-Карпова В, Аврамова О. «Академічна доброчесність» в Україні: місце в освітньому процесі та законодавче регулювання. *Наукові записки*. 2022. № 12. Серія : Право. С. 258–265. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-12-258-265>

23. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*, 2020. № 24, С. 122–128. <https://doi.org/10.35774/rarpsu2019.24.122>

24. Академічна доброчесність в епоху штучного інтелекту : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 січня – 9 березня 2025 року. Львів Торунь : LihaPres, 2025. 208 с. https://cuesc.org.ua/images/informlist/advanced_training_EU_%D0%905_%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%9A_.pdf

Information about the authors:

Iiukha Lidiia Mykhailivna,

Ph.D of Biology,

Associate Professor of the Department of Anatomy,

Physiology and Physical Rehabilitation

Cherkasy National University of Bohdan Khmelnytskyi

24, Dashkevycha str., Housing Office № 2, Cherkasy, 18001, Ukraine

Iiukha Oleksandr Volodymyrovych,

Ph.D of Biology,

Associate Professor at the Department of Departments of Agronomy,

Biology and Ecology

Cherkasy National University of Bohdan Khmelnytskyi

81, T. Shevchenko Boulevard, Building № 1, Cherkasy, 18031, Ukraine

Petrenko Yurii Oleksiiovych,

Ph.D of Biology,

Associate Professor of the Department of Anatomy,

Physiology and Physical Rehabilitation

Cherkasy National University of Bohdan Khmelnytskyi

24, Dashkevycha str., Housing Office № 2, Cherkasy, 18001, Ukraine